

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประมงเป็นอาชีพที่สำคัญของประเทศไทย อันเนื่องมาจากประเทศไทยมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ประกอบกับคนไทยนิยมบริโภคสัตว์น้ำกัน ดังนั้น การประมงจึงเป็นการจับสัตว์น้ำโดยมีการทำประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม ใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำมาบริโภคหรือจำหน่าย ประเทศไทย มีการทำประมงพื้นบ้านเพื่อการยังชีพ โดยใช้เครื่องมือประมงที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และประเภทของสัตว์น้ำที่ต้องการจับ แต่ในปัจจุบันเมื่อมีความต้องการผลผลิตจากการประมงเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก จึงมีการนำเครื่องมือประมงพาณิชย์ที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นมาใช้ในการจับสัตว์น้ำเพื่อให้ได้ปริมาณสัตว์น้ำมากขึ้น ซึ่งเป็นการประมงที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของสัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำบางประเภทลดลงอย่างรวดเร็ว และสัตว์น้ำบางประเภทต้องสูญพันธุ์ไป จากปัญหาดังกล่าว ทำให้สัตว์น้ำมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ มีผลทำให้รายได้ของชาวประมงพื้นบ้านลดลง ไม่เพียงพอจากรายจ่ายของครัวเรือน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบันนั่นเอง (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2544)

หอยเป็นสัตว์น้ำประเภทหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจการประมงไทย แม้ว่าปริมาณผลผลิตและมูลค่าจะค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับสัตว์น้ำประเภทอื่น กล่าวคือ ผลผลิตของหอยคิดเป็นประมาณร้อยละ 6 ของผลผลิตสัตว์น้ำทั้งหมด และมีมูลค่าประมาณร้อยละ 3-4 ของมูลค่าสัตว์น้ำทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม อาชีพการเก็บหอยตามแหล่งธรรมชาติและการเพาะเลี้ยงหอย ก็ยังเป็นแหล่งรายได้ของชาวประมงชายฝั่งจำนวนมากไม่น้อย การเก็บหอยจากแหล่งธรรมชาตินั้น กล่าวได้ว่าเป็นการประมงขนาดเล็กที่ไม่ต้องการลงทุนสูง ใช้เครื่องมือไม่สลับซับซ้อน จึงเอื้ออำนวยให้ชาวประมงเล็กๆ สามารถประกอบอาชีพนี้ได้ สำหรับการเพาะเลี้ยงหอยนั้นปัจจุบันเป็นการพัฒนาวิธีการเลี้ยงโดยเลียนแบบธรรมชาติ เช่น หอยแมลงภู่ หอยนางรม ซึ่งตามธรรมชาติจะเกาะติดกับหลักไม้ไผ่ หรือก้อนหิน ก็มีการดัดแปลงทำการเลี้ยงโดยนำวัสดุดังกล่าว หรือวัสดุใหม่ๆ ชนิดอื่น เช่น ไม้ไผ่ ท่อซีเมนต์ ฯลฯ มาให้ลูกหอยเกาะและเจริญเติบโตในแหล่งเลี้ยง ปัจจุบันนี้การเพาะเลี้ยงหอยทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรประมงทะเลอย่างไม่มีขอบเขต

ทำให้ผลผลิตจากสัตว์น้ำทะเลเสื่อมโทรมและลดลง ตลอดจนปัญหาอื่นๆ เช่น การประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ดันทุนการผลิตสูงขึ้น ฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบต่อยาได้และการประกอบอาชีพการประมงทะเล จึงเป็นที่คาดว่า การพัฒนาวิทยาการด้านการเพาะเลี้ยงหอยและการจัดการตลาดที่เหมาะสม จะสามารถพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงหอยและเพิ่มผลผลิต ซึ่งจะช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านประมงทะเลได้ (สมหญิง เจริญไตรรัตน์, 2553)

หอยแครงนับว่าเป็นหอยทะเลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้บริโภคอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าสูงทั้งทางเศรษฐกิจและโภชนาการ แม้ว่าผลผลิตจะมีปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับผลผลิตหอยชนิดอื่น คือในปี 2548 มีปริมาณ 58,800 ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 15.85 ของปริมาณผลผลิตหอยทั้งหมดแต่มูลค่าอยู่ในอันดับหนึ่งคือ 954.10 ล้านบาท หรือร้อยละ 46.55 ของมูลค่าสัตว์น้ำประเภทหอย จากปริมาณหอยแครงที่ได้จากธรรมชาติและการเพาะเลี้ยงมีไม่เพียงพอับความต้องการบริโภค จึงมีการนำเข้าหอยแครงจากตลาดต่างประเทศในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2544-2548) การนำเข้ามีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น จากปริมาณ 18,452 ตัน มูลค่า 89 ล้านบาท ในปี 2544 เพิ่มขึ้นเป็น 21,897 ตัน มูลค่า 211 ล้านบาท ในปี 2548 (กรมศุลกากร, 2549) อัตราการขยายตัวทั้งปริมาณและมูลค่าเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 2.40 และ 17.67 ตามลำดับ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต สำหรับราคาพบว่าในช่วงที่ผ่านมา หอยแครงไม่ค่อยมีปัญหาด้านราคา โดยในปี 2549 ราคาขายอยู่ที่ 25 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนในปี 2550 ราคาขายได้เพิ่มขึ้นเป็น 30 บาทต่อกิโลกรัม ทั้งนี้ ทิศทางความต้องการของตลาดในประเทศและต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ปริมาณการผลิตขยายตัวไม่มากนัก เพราะมักประสบปัญหาขาดแคลนพันธุ์หอยแครง ทำให้ต้องลักลอบนำเข้าจากประเทศมาเลเซีย แหล่งที่มีการเพาะเลี้ยงและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจะพบอาศัยอยู่ตามหาดโคลนหรือเลนละเอียดในบริเวณชายฝั่งทะเล โดยจะฝังตัวอยู่ตามพื้นระดับเสมอกับผิวโคลน แหล่งที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดภูเก็ต จังหวัดสงขลา จังหวัดระนอง จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดชลบุรี (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2552: 1)

จังหวัดเพชรบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกติดกับอ่าวไทย นับตั้งแต่อำเภอบ้านแหลมจนถึงอำเภอชะอำ รวมระยะทางประมาณ 90.60 กิโลเมตร ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการประมงและทางด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นอำเภอหนึ่งที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล บริเวณอำเภอมีลักษณะเป็นอ่าว ชาวบ้านเรียกว่า อ่าวบ้านแหลม ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเล เป็นแหล่งพันธุ์หอยแครงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเป็นพันธุ์ที่เกิดตามธรรมชาติ เรียกกันว่า พันธุ์บ้านแหลม และมีแห่งเดียวในประเทศไทย ชาวบ้านแหลมจึงมีรายได้จากการเก็บหอยแครงธรรมชาติ ซึ่งถือ

เป็นอาชีพหลักที่สำคัญของชาวบ้าน โดยชาวบ้านมีวิธีเก็บหอยแครงด้วยเครื่องมือประมงพื้นบ้าน เป็นการเก็บหอยแครงด้วยมือ เรียกว่า กระดานถีบ

ตำบลบางขุนไทร เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 15,732 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่ของตำบลมีทั้งส่วนติดทะเล และส่วนเป็นที่ราบ พื้นที่บางส่วนมีคลองธรรมชาติโดยได้รับน้ำมาจากคลองส่งน้ำชลประทาน พื้นที่หมู่ที่ 2, 3, 4, 8 และ 10 จะติดกับชายฝั่งทะเล ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งกำเนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ เช่น ปูทะเล ปลาทุ กุ้ง หอยแครง หอยลาย หอยเสียบ ซึ่งถือเป็นแหล่งอาหารของคนในจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดอื่นๆ ที่สำคัญตำบลบางขุนไทร ยังเป็นแหล่งกำเนิดของหอยแครงธรรมชาติที่สมบูรณ์และใหญ่ที่สุดในประเทศ พื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 1-4 และพื้นที่ หมู่ที่ 6-7 มีสภาพเป็นที่ราบ ชาวบ้านจะมีอาชีพทำนาเกลือ เป็นนาเกลือที่มีคุณภาพดี มีไอโอดีนตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อการบริโภค ส่วนหมู่ที่ 5, 9 และ 11 เป็นที่ราบ ที่ชาวบ้านมีอาชีพทำนาข้าว ซึ่งอาศัยน้ำฝน น้ำจากคลองธรรมชาติ และน้ำจากคลองชลประทานที่มีอยู่หลายสายในหมู่บ้าน จำนวนประชากรมีทั้งสิ้น 6,976 คน (ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง เดือนกันยายน 2552) ลักษณะพื้นที่ที่กล่าวมานั้น ทำให้คนตำบลบางขุนไทรมีอาชีพหลากหลาย และสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในตำบลได้ตลอดปีโดยไม่ต้องออกไปหางานทำที่อื่น

จากลักษณะทางกายภาพของตำบลบางขุนไทรดังกล่าว ทำให้เกิดอาชีพการเก็บหอยด้วยมือเปล่า มีเครื่องมือทำการประมงที่ประดิษฐ์ขึ้นจากภูมิปัญญา เป็นเครื่องมือที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คือ กระดานถีบ โดยการถีบเล่นไปบนเลนและเลือกเก็บเฉพาะหอยที่มีขนาดเหมาะสม จะไม่เป็นการทำลายหน้าดิน และหอยจะสามารถขยายพันธุ์ได้ตามธรรมชาติ นับว่าเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย การเก็บหอยแครงในแต่ละวันไม่เป็นเวลาที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับว่าน้ำทะเลจะลงจนเห็นชายหาดในช่วงเวลาไหน ซึ่งโดยส่วนใหญ่การเก็บหอยแครง หอยเสียบในแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 5-6 ชั่วโมง ในช่วงเวลาที่น้ำลงเท่านั้น ทำให้พื้นที่ชายเลนมีการพักตัวให้หอยได้เจริญเติบโต ประโยชน์ที่ได้จากการเก็บหอยด้วยวิธีนี้ เป็นการอนุรักษ์ตามธรรมชาติ เพราะสามารถคัดเลือกหอยที่โตได้ขนาดเพื่อป้องกันไม่ให้เก็บหอยที่มีขนาดเล็กมากเกินไปขึ้นมา เพราะหอยที่มีขนาดเล็กมากเกินไปจะไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยราษฎรจะมีรายได้เฉลี่ยต่อคนประมาณวันละ 200-300 บาท จะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการเก็บ ถ้าช่วงไหนมีหอยลาย หอยเสียบมาก บางคนอาจได้ถึงวันละ 500 บาท เพราะมีราคาถูกกว่าหอยแครง ซึ่งแม้

ชาวบ้านจะเก็บหอยทุกวันจนตลอดปีหอยก็ไม่มีวันหมดไปจากตำบลบางขุนไทร ตราบใดที่เขายังเก็บหอยด้วยมือเปล่า

จากการที่มีทรัพยากรชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ดังกล่าว จึงเริ่มเกิดปัญหาแย่งชิงทรัพยากรขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2535 กล่าวคือมีชาวประมงจากตำบลอื่นนำเรือเข้ามาคราดหอยแครงโดยใช้คราดเหล็กขนาดประมาณ 1 เมตร ทำให้หอยที่ยังโตไม่เต็มที่แต่สามารถนำไปเลี้ยงต่อแล้วขายได้ราคาสูงถูกคราดไปด้วย ส่งผลทำให้หน้าดินเลนเน่าเสีย กระทบต่อระบบนิเวศน์ป่าชายเลน ปัญหานี้ทำให้หอยแครงมีปริมาณลดน้อยลง ชาวบ้านที่มีอาชีพเก็บหอยแครงขาย ก็ไม่สามารถเก็บหอยเลี้ยงชีพได้ บางส่วนเริ่มทยอยออกไปทำมาหากินนอกหมู่บ้าน แต่ยังมีบางส่วนที่ไม่สามารถออกไปทำมาหากินภายนอกหมู่บ้านก็ได้รับความเดือดร้อน ต่อมาปี 2536 จึงได้เกิดการรวมตัวกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้านและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน โดยได้จัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทร” ขึ้น ทำหน้าที่ออกลาดตระเวนไล่เรือคราดหอย โดยจัดแบ่งสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ผลัดกันออกตระเวนไล่เรือคราดหอยอย่างต่อเนื่อง สามารถจับผู้ต้องหาที่กระทำความผิดกฎหมายทางทะเลได้บ่อยครั้ง แต่ก็ต้องต่อสู้กับอิทธิพลมืดหลายๆ ด้าน ส่วนชาวบ้านบางขุนไทรเองก็รวมตัวกันร้องเรียนนายอำเภอหลายครั้ง ในที่สุดทางราชการก็บังคับให้ผู้เก็บหอยด้วยมือกับผู้ใช้เรือคราดหอยมาทำสัญญากันว่า จะไม่ใช่เรือขนาดใหญ่มาคราดหอยในบริเวณป่าชายเลน ห่างจากฝั่ง 3 กิโลเมตร เป็นระยะทางยาวเลียบชายฝั่ง 9 กิโลเมตร (ประกาศจังหวัดเพชรบุรี เรื่องกำหนดห้ามทำการประมงหอยสองฝา ลงวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551) โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายฝ่ายในระดับจังหวัดมาร่วมเป็นพยาน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลขึ้น เพื่อต่อสู้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลและปัญหาต่างๆ มายาวนาน โดยมีได้รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียวถือเป็นการประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากยังมีกลุ่มเรือคราดหอยที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา และได้้นำเรือเข้ามาลักลอบคราดหอยอีก เพราะการคราดหอยในแต่ละครั้งสามารถสร้างรายได้ครั้งละ 5,000-10,000 บาท ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อเดือนตุลาคม 2552 ที่ผ่านมา ในเรื่องของความขัดแย้งการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นระหว่างชาวตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม และชาวตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งในด้านของจังหวัดเพชรบุรี ก็ได้มีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น โดยอาศัยแนวทางตามประกาศจังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2551 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32(2) แห่งพระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ผู้ว่าราชการ

จังหวัดเพชรบุรี โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามหนังสือกรมประมง ที่ กษ 0510.2/2551 ลงวันที่ 23 มกราคม 2551 จึงออกประกาศห้ามบุคคลใดใช้เครื่องมือทำการประมงทุกชนิด ทำการประมงหอยสองฝาในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตำบลบ้านแหลม ตำบลบางขุนไทร และตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเนื้อหาของประกาศดังกล่าวห้ามเครื่องมือทุกชนิดทำการประมงหอยสองฝา ยกเว้นวิธีการจับหรือเก็บด้วยมือเท่านั้น ในพื้นที่ 27 ตารางกิโลเมตร อีกทั้งได้ให้นโยบายว่า ขอให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไม่ให้เกิดความรุนแรงและให้ยึดถือตามประกาศจังหวัดเพชรบุรีเป็นหลัก

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น แม้จะได้รับการแก้ไขโดยการช่วยเหลือด้านต่างๆ จากทั้งภาครัฐ เอกชน และกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทร ซึ่งนับเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการประกาศเขตห้ามทำการประมงตามประกาศจังหวัดเพชรบุรีฯ ก็ยังไม่สามารถหยุดการเข้ามาลักลอบคราดหอยในพื้นที่ให้หมดสิ้นไปได้ ชาวบ้านผู้ประกอบการอาชีพเก็บหอยแครงยังคงได้รับผลกระทบ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การศึกษาสภาพปัญหาร่วมกับปัจจัยการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพฯ สามารถนำไปสู่การหาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงที่ยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการประกอบอาชีพเก็บหอยแครงในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงที่ยั่งยืน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงที่ยั่งยืนในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัญหาของการประกอบอาชีพเก็บหอยแครงเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงควรประกอบด้วยอะไรบ้าง
3. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงที่ยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการเลือกศึกษาเฉพาะพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีองค์กรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล อันสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งส่งผลเชื่อมโยงได้ถึงการหาแนวทางการบริหารจัดการ เพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงเพื่อความยั่งยืน โดยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา แยกออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลา

1.1 พื้นที่

พื้นที่ในการศึกษานี้ กำหนดการศึกษาในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 5 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 10

1.2 ระยะเวลา

ระยะเวลาที่ศึกษาตั้งแต่ เดือนมกราคม 2553 ถึง เดือนตุลาคม 2553

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ กำหนดขอบเขตของประชากรที่ใช้ศึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ร่วมกับการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเก็บหอยแครงในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร จำนวน 16 คน โดยจัดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้แทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

2.1.1 ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลตำบลบางขุนไทร จำนวน 3 คน

2.1.2 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลบางขุนไทร จำนวน 2 คน

2.1.3 ผู้แทนสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (เพชรบุรี) จำนวน 1 คน

2.2 ตัวแทนผู้ประกอบการอาชีพเก็บหอยแครง จำนวน 10 คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะทำการศึกษา โดยนำสภาพปัญหาการประกอบอาชีพและปัจจัยการบริหารจัดการที่ได้สังเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 มาปรับใช้เป็นกรอบในการศึกษาเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพ

เก็บหอยแครงที่ยังยืนในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ

ค่านิยมศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันการศึกษาค้างนี้จึงได้กำหนดค่านิยมศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

อาชีพเก็บหอยแครง หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพประมงเก็บหอยแครงเป็นอาชีพหลัก และใช้วิธีการเก็บด้วยมือ

สภาพปัญหาการประกอบอาชีพ หมายถึง สภาพปัจจุบันของปัญหาที่เกิดขึ้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพเก็บหอยแครง โดยศึกษาใน 2 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาผลกระทบทางน้ำอันเกิดจากการปล่อยน้ำเสีย ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ การใช้เครื่องมือไม่เหมาะสม ทำให้ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรม รวมทั้งปัญหาป่าชายเลนถูกทำลาย

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาการประกอบอาชีพประมงไม่ยั่งยืน เนื่องจากการจับอย่างผิดวิธี ส่งผลให้ปริมาณหอยลดน้อยลง รายได้จากการเก็บหอยไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้เลิกอาชีพ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน การไม่มีเงินทุนประกอบอาชีพอื่น รายได้ส่วนใหญ่มาจากการเก็บหอย ซึ่งเมื่อรายได้ไม่เพียงพอจะส่งผลต่อการกู้เงินนอกระบบ

แนวทางการบริหารจัดการ หมายถึง ทางออกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครง

อาชีพยั่งยืน หมายถึง การประกอบอาชีพของชุมชนที่มีวิธีการที่เหมาะสมโดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยการบริหารจัดการ หมายถึง ลักษณะการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงปัจจัยการบริหารจัดการ 3 ด้าน คือ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางสังคม หมายถึง การศึกษาองค์ประกอบใน 3 ด้าน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมในผลประโยชน์ และร่วมในการประเมินผล

2) การรวมกลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของประชาชนในชุมชนที่มีปัญหาเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ มีผู้นำกิจกรรม เป็นตัวแทนในการรักษาผลประโยชน์และคลี่คลายปัญหาของกลุ่ม

3) ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานวัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน รวมทั้งมีเครือข่ายความร่วมมือจากภาคีภายนอก

ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การศึกษาองค์ประกอบใน 2 ด้าน ดังนี้

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินงานของชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดการ การสงวนรักษา การใช้อย่างประหยัด ทัวถึง รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย

2) วิถีชีวิตที่สอดคล้อง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนที่เชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง การศึกษาองค์ประกอบ ใน 2 ด้าน ดังนี้

1) การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถของคนที่ช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุดจากการประกอบอาชีพ ไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง

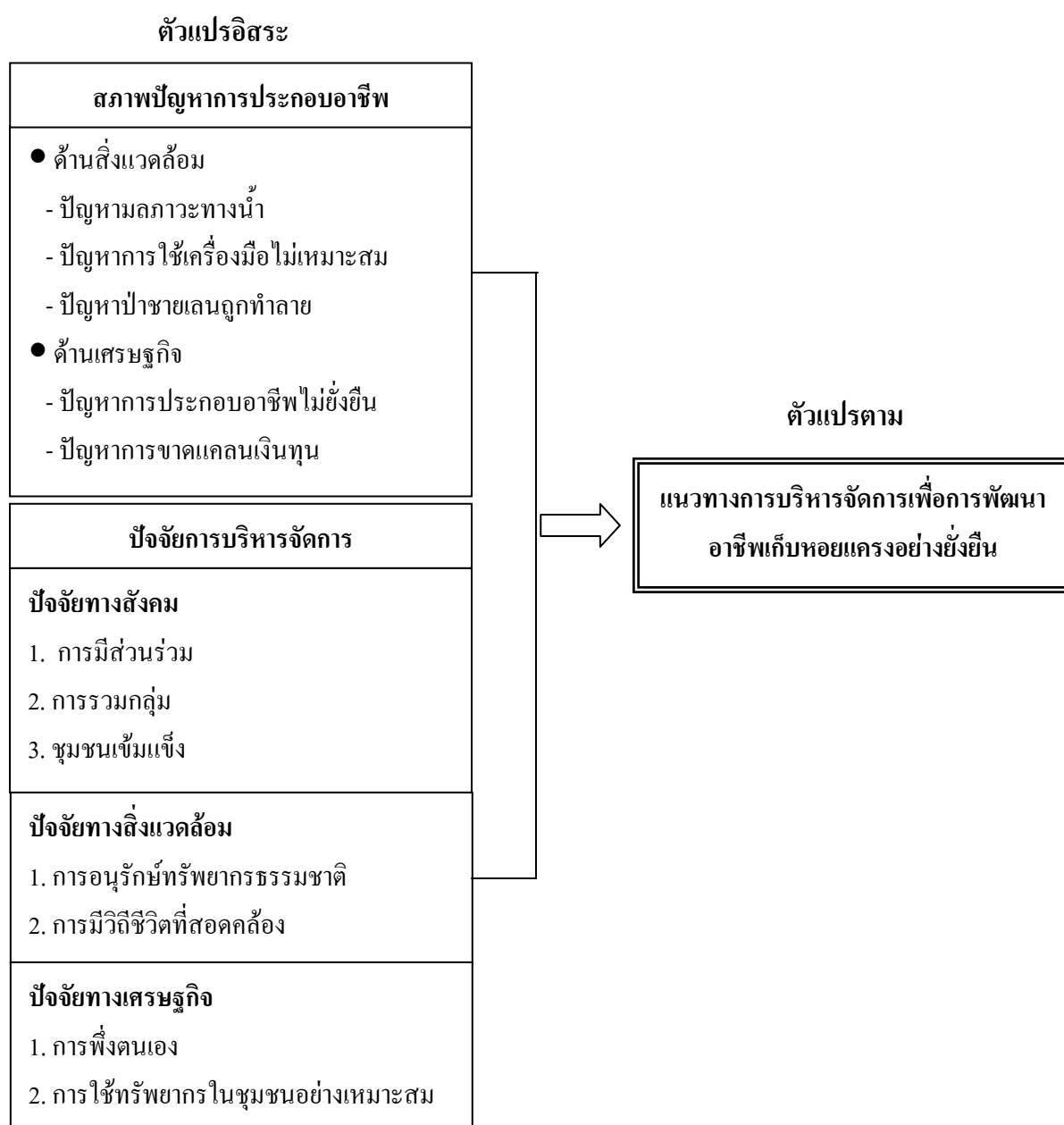
2) การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื่องจากการประกอบอาชีพเก็บหอยแครงด้วยมือ เป็นอาชีพการทำประมงที่อยู่บนพื้นฐานของการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอาชีพอิสระที่ยังไม่มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ ต้นทุนของการประกอบอาชีพ คือแรงงานและเครื่องมือแบบง่ายที่ประดิษฐ์ขึ้นตามภูมิปัญญาของคนในอดีต กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้จึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การที่ชุมชนมีส่วนร่วม มีการรวมกลุ่ม มีภูมิปัญญา สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำมาเป็นปัจจัยสู่การหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงเพื่อความยั่งยืนได้ โดยอาศัยปัจจัยการบริหารจัดการ ใน 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางเศรษฐกิจมาเป็นกรอบแนวทางในการตอบคำถามของการศึกษา นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ศึกษาแนวคิดของการมีส่วนร่วม แนวคิดการรวมกลุ่ม แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดการพึ่งตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

มาประกอบการวิเคราะห์สู่การหาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงเพื่อความยั่งยืน ในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

การศึกษานี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่สำคัญของการประกอบอาชีพเก็บหอยแครง ในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยการบริหารจัดการที่จะนำไปสู่การพัฒนาอาชีพการเก็บหอยแครงที่ยั่งยืนได้
3. ได้แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาอาชีพเก็บหอยแครงในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี